

Illés György

Petrőczy Kata szenvedései

(Sibin)

Nagyszeben mindmáig Dél-Erdély fontos ipari, kulturális és turisztikai központja. A Szebeni-havasok lábánál fekszik, a Szeben (Cibin) patak partján. Hatalmas vára helyén ma a Március 6. teret találjuk (Piata 6. Martie). A sok-

tornyú sásfészek Erdély egyik legjelentősebb erőssége volt, a törökök háromszor ostromolták sikertelenül. A várat a XVI. és XVII. században korszerűsítették. Morando Viscanti olasz építész 1694-ből származó városrajza szerint a várnak 39 tornya, 4 bástya és 2 körbástya volt.

Ebben a nevezetes várban raboskodott Petrőczy Kata. Innen szabadította ki Rákóczi Ferenc.

A csapodár férj

Az Úr 1662. esztendejében a Trencsén megyei Kaszavárának evangélikus lelkésze megkeresztelt egy felvidéki bárókisasszonyt. Petrőczy Kata Szidónia néven jegyezte be az anyakönyvbe.

Apja Petrőczy István nagybirtokos, Thököly Imre unokatestvére. Nádasdy Ferenc országbíró hívó szavára bekapcsolódott a Wesselényi-féle összeesküvésbe, s emiatt 1670 őszén menekülni kényszerült a császári seregek elől. Családjával együtt Erdélybe vette útját. Egy esztendővel később Petrőczy István Isztambulba ment, hogy a török Porta hozzájárulását kérje a magyar főurak Habsburg-ellenes fegyveres felkeléséhez. 1672-ben ő lett a támadó kurucok egyik vezetője. A vereséggel végződött hadjárat után a bujdosók fővezérékké választották;

a hatalmát féltő Apafi fejedelem azonban elfogta, és hónapokig rabságban tartotta. Kiszabadulva Thökölyhöz csatlakozott.

Petrőczy Kata Szidónia húszesztendős volt, amikor nőül ment Pekry Lőrinc grófhhoz. Házasságuk negyedik évében férjét a Thökölyvel való kapcsolata miatt elfogták és bebörtönözték. Szabadulása után Bécsbe menekült, ahol barátai tanácsára – politikai érdekből – feleségével együtt katolizált. 1695-ben elhagyták a császárvárost, és visszatértek családi birtokukra, Erdélybe. Nyolc esztendeig bírta Pekry Lőrinc a gazdaember csendes-unalmas életét, aztán csatlakozott a kurucokhoz. Rabutin

császári tábornagy úgy állt rajta bosszút, ahogy tudott: feleségét elfogatta, és Nagyszebenbe vitette. Rákóczi Ferenc csak egy esztendő múltán tudta Petrőczy Katát egy fogoly császári ezredesért kicserélni. A fiatalasszony ezután már nem volt biztonságban: hol Moldvában, hol pedig Huszton keresett menedéket a reá vadászó labancok elől.

Házassága előtt igézően izgalmas, művelt, érzelmekkel teli csevegő lány volt. Édesanyja korai halála után apjával élt örökös száműzetésben. Rokonok otthonában nőtt fel. Órákig ült vastag falú kastélyok ablakmélyedéseiben, gondolkozott, ábrándozott és falta a könyveket. Örömet csak az olvasásban és tanulásban talált. Legtöbbször Balassi Bálint, Rimay János szerelmes verseit vagy Szenczi Molnár Albert zsoltárait lapozgatta nagy kedvvel. Esténként Károli Gáspár Bibliáját olvasgatta. Fejből idézte Horatius Carmináinak örök gyönyörűségeit, s mellette a német Jakob Regnart szerelmes epekedéseit. Németül ugyanúgy tudott, mint latinul. Még hozzá kitűnően! Forgolódtak is körülötte a kérők, az ifjú nemesurak! Petrőczy Kata a reneszánsz és a barokk poézis bűvöletében csevegett, s ámulatba ejtette korának műveltebb ifjait. Titokban szerelmes volt csillogó unokafivérébe, Thököly Imrébe, amit magának is alig-alig mert bevallani, míg meg nem jelent életében Pekry Lőrinc.

Józsa Judit kisplasztika

Pekry első látásra elszerette őt mindenki más elől. Igaz, feltűnően vonzó elegáns férfi volt, amolyan igazi barokk „szépfüű”. Unokabátyjának, Thököly Imrének iskolatársa, eléggé művelt és minden társaságban közkedvelt, sokat beszélő, szépen éneklő, kitűnően táncoló nemesúr. Világ életében maga az állhatatlanság. Úgy váltogatta politikai pártállását, vallásbeli hitvallását (nem hitét, mert az nem volt neki), baráti körét, ahogy pillanatnyi érdeke kívánta. Hol kuruc volt, hol labanc, hol protestáns, hol katolikus, hol érzelmes, hol cinikus... de mindig fönt volt, mindig sikeres volt... és minden nőt könnyen megszerzett magának. Petróczi Kata Szidóniát is. Ám e hitbuzgó és a szabálytisztelő valláserkölcshűvületében élő fiatal lányt csakis a papi áldás után. Kata immár Pekry Lőrincné lett, s az is maradt akkor is, mikor Pekry Lőrinc már sűrűbben váltogatta szeretőit, mint az ingét. (Bár akkortájt az inget ritkábban váltogatták a férfiak, mint szeretőiket...)

Akkoriban így búsultak, hűtlenkedtek, vigadoztak az asszonyi testért, asszonyi lélekért és Balassi költészetéért hevülő férfiak. Petróczi Kata pedig némán tűrt, zokszó nélkül viselte sorsát, és közben őszintén szerette a férjét.

Pekry Lőrinc csapodár természete a magyar költészet hasznára vált. Nem volt ő hű sem feleségéhez, sem Luther hitéhez, se iskolatársának, Thököly Imrének kuruc mozgalmához. És mindez a sokféle hűtlenség Petróczi Katában olyan mérhetetlen szomorúságot ébresztett, hogy bánatában kora legnagyobb magyar költőjévé emelkedett. Igen, azzá lett. Túl már a Balassi-Rimay fémjelezte reneszánszon és innét a Faludy-Amadé-féle magyar rokokón, abban a néhány évtizedben, amelyet „kuruc kor”-nak nevezünk; asszony létére ő volt az egyik legjelentősebb magyar költő. Az volt akkor is, ha alig ötven költeménye csak a XIX. század vége felé vált közismertté.

Szenvedésből versek

A megpróbáltatások észrevétlenül gazdagították költői tehetségét. Először németből fordított, egyházi műveket. 1690-ben nem véletlenül választotta gyűjteménye címéül: *A pápista vallásra hajlott lutheránus lelkek ismeretének kínját*.

Idővel már nem elégítette ki, mások gondolatainak tolmácsolása. Versbe öntötte hát érzéseit:

*Jaj, szívem gyötrelmi, sebeim fájdalmi,
Vajjon de mikor szűnnek?
Sűrű könnyhullásim, gyakor sóhajtasim
Naponkint ím mint nőnek,
Bánatim sebembe, elbágyadt szívembe
Újabb nyilakkal lőnek.*

A birtokai elvesztésén kesergő, szerettei életét féltő asszony könnyes panasza a személyes kínok hangján szól, miként ez kitetszik *Sebes árvizeknek* című verséből.

Későbbi verseiben a haza sorsa felett kesergett. A Rákóczi szabadságharc változó szerencsével vívott csatái miatt aggódott:

*Mi lelkiünk világossága,
Juhaidnak jó pásztora,
Tekints kegyes szemmel alá,
Jusson hozzád néped szava,
Pusztítják édes hazánkat,
Elvonják mi javainkat,
Nevetvén mi siralminkat,
Csikorgatják ránk fogokat.*

Egyetlen kéziratos verses könyvben hagyta ránk örökségét; Petróczi Kata Szidónia tulajdon kezével írt énekeit, Ürmös Péter korabeli rajzaival.

Alig élt 46 évet. Beregszentmiklóson érte utol a halál fiatalon. Férje helyett császári fogoly is volt. Öt lányával együtt több, mint egy esztendeig raboskodott Nagyszebenben, ahonnan Rákóczi Ferenc szabadította ki. A fejedelem jobban becsülte Petróczi Katát, mint örökké állhatatlan, csapodár férje.

Ám a költőnő sohasem tagadta meg Lőrincet, aki oly kedvesen tért vissza egyre hozzá – múltó pillanatokra. Közben Petróczi Kata maga volt a hűség: hűség az egyetlen szerelemhez, hűség a hazához, hűség a hithez. Stílusa olyan remek és egyéni, hogy németből s latinból fordított teológiai írásai talán még szebbek, mint az eredetiek. Érzelmes, bánatos versei pedig csaknem egy évszázaddal vetítik előre a magyar szentimentalizmust.

Utószó

Milyen furcsa tékozlása hazai értékeinknek, hogy Petróczi Kata nem tartozik élő hagyományaink közé. Pedig ő az első magyar költőnő. A kuruc-labanc kor zűrzavaraiban sok megpróbáltatás és súlyos betegségek közt haldoklott 46 éves korában. Mélyérzésű, kifejező versei személyes bánatát, a nemzet szenvedéseit, a hitvesi szerelmet énekelték meg. Arra kérem kiadóinkat, jelentessék meg újra és újra az ötven költeményét tartalmazó verseskönyvet, hogy az olvasók végre birtokba vehessék a – hitem szerint – mindmáig legnagyobb magyar költőasszony életművét.